

An impressionistic painting of a woman in a long, dark dress standing in a sun-dappled forest. The brushstrokes are visible, giving it a textured, painterly feel. The colors are warm, with yellows, greens, and browns. The woman is on the right side of the frame, looking towards the left. The background is filled with trees and foliage, with light filtering through the leaves.

Wendelstvisan

N:o 55

Wendelas Vänner

Mars 2015

**Wendelapriset
2015**

**Vår- och
sommарprogrammet**

**Nyutgåva av
Wendelaboken**

Ellen Key - Hebbarnas vän

LEDARE Dags för nya tag

Som jag berättat tidigare förfaller Wendelas Vänners 15-åriga hyreskontrakt med Telge Fastigheter den 31 december i år. Hyressumman, cirka 85 tusen kronor per år, var från början tänkt att täcka de direkta löpande fastighetskostnaderna. En hyra innefattande kapitalkostnader för ett tänkt marknadsvärde på den då "fula" parkeringsplatsen invid kanalen fanns inte i tankevärlden när kontraktet skrevs.

Nu är det nya tider och Telge Fastigheter har aviserat en hyreshöjning till 320 tusen kronor inkluderande kapitalkostnader för ett tänkt marknadsvärde på tomten. Det är vårt uppdrag och vår skyldighet, menar man, att ta ut marknadshyra. Kulturpolitik tillhör ett annat fögderi i kommunen.

Detta något omtumlande faktum har lett till att vi etablerat kontakt med Kultur- och fritidsförvaltningens tjänstemän och politiker och föreslagit ett samarbete eventuellt en organisatorisk sammanslagning med Torekällberget. Det finns många beröringspunkter mellan vår verksamhet, som ju har klar 1800-talsfokus, och Torekällbergets och det är sannolikt att bådas verksamhet skulle vinna på en integrering.

På 1980-talet fanns en tanke att den gamla Hebbevillan på Astras fabriksområde skulle rullas upp till Torekällberget och där förenas med de övriga 1800-talshusen. Den slingriga smala vägen till Berget omöjliggjorde detta projekt. Som komplement till vår nuvarande verksamhet skulle vi nu i stället kunna bli en önskvärd replipunkt för Torekällberget i centrum.

De starkt Stockholmsorienterade 1800-talspionjärer – Wendela Hebbe, Lars Johan Hierta och Love Almqvist – som vi visar upp i Wendelas Hus skulle kunna bli viktiga inslag i Torekällbergets

marknadsföring av sin verksamhet, som mer och mer får fokus på 1800-talet. Den stora satsningen på 1800-talsveckan upprepas i år och man hoppas att den skall bli en tradition, som genomsyrar inte bara Torekällberget utan hela stan veckan efter midsommar. I vårt hus och vår uteträdgård med sitt utomordentliga läge vid kanalen och slussen kan Torekällberget naturligt få lämplig marknadsföring. Wendelas Vänners styrelse är positiv till en sådan utveckling för Wendelas Hus och Kultur- och fritidsförvaltningen har tillsatt en utredning som skall komma med förslag i denna riktning.

Vi avvaktar och ser tiden an.

Per Eric Mattsson, ordförande

Per Eric Mattsson
Ordförande i Wendelas Vänner

INNEHÅLL

N:r 55 Mars 2015

WENDELAPRISET

De nominerade 2015 3

AKTUELLT

Om Right Livelihood Award 4

Ebba Witt-Brattström 5

Vår- och sommarprogrammet 12

"HEBBEIANA"

Ellen Key - Hebbarnas vän 6

Nyutgåva av Wendelaboken 10

Missat att betala medlemsavgiften?

Kontrollera i adressrutan på sista sidan om du missat att betala medlemsavgiften för 2015.

Siffran längst upp till höger under adressen visar din aktuella medlemsstatus. Siffran 15 visar att du fått din avgift för 2015 registrerad. Siffran 66 visar att du är ständig medlem och har betalat livet ut. Lägre siffror än 15, eller tom ruta, visar att du ännu inte betalat årets medlemsavgift och riskerar missa nästa num-

mer av WendelaAvisan.

Glöm inte ange ditt namn på inbetalningskortet. Om du glömt det, men vet att du betalat, kontakta oss på info@wendelasvanner.se eller på telefon 070-661 22 21.

MEDLEMSKAP

Årsbetalande medlem 150:-
 Familjemedlem, samma adress 75:-
 alt hel familj 225:-
 Ständigt medlemskap 1 800:-

PLUSGIRO
 985920-8

BANKGIRO
 362-0879

STYRELSE
Ordförande

Per Eric Mattsson
 070-661 22 21

Vice ordförande

Signe Andersson
 08-550 139 87

Övriga

Karin Bergstedt
 08-550 60 974

Ann Björnander
 073-516 21 01

Peder Edström
 08-550 441 03

Maud Fischer
 08-550 134 62

Ami Lönnroth
 070-324 95 14

Birger Svanteson
 08-550 624 11

Lotti Walther
 070-439 08 38

Hedersordförande

Inga Lewenhaupt
 08-20 15 07

WENDELAVISAN Redaktion
 Per Eric Mattsson, Ami Lönnroth,
 Peder Edström, Lotti Walther

HEMSIDA och BLOGG
www.wendelasvanner.se

E-POST
info@wendelasvanner.se

BUTIK

Öppettider samma som restaurangen

WENDELA HEBBES HUS
 Vetersgatan 4
 151 71 Södertälje

WENDELA HEBBES
 RESTAURANG AB
 Antoinette Mezher
 08-550 866 75
 Bankgiro 5147-0342
www.hebbevillan.se

TRYCK Kringel-Offset, Södertälje

OMSLAG
 Alfred Sisley/Orchards in spring 1881
 Wikimedia Commons

43 nominerade till årets Wendelapris

Det har gått ett antal år sedan Wendelapriset instiftades och det blir i höst åttonde gången vi delar ut det. När nomineringstiden gick ut den 28 februari hade 43 nomineringar kommit in, i några fall två eller flera nomineringar av samma reportage.

Ur dessa 43 kommer juryn under våren att välja ut max tio reportage som vi bedömer i en finalomgång och i samband med det går vi ut med ett pressmeddelande om vilka kandidaterna till priset är.

Vad är då ett socialreportage? Den frågan har vi ofta fått. När vi första gången utlyste priset var det med en definition av journalistikforskaren **Britt Hultén** som vi

visade vad vi var ute efter, nämligen ett reportage där *"reportern blir en handgriplig följeslagare och guide i nödens miljöer."* Kanske var det inte för sju år sen lika tydligt som det är idag att *"nödens miljöer"* inte bara hör historien till, t ex den verklighet i mitten av 1800-talet där Wendela Hebbe verkade. Dagens sociala verklighet med tiggare på gatorna, traumatiserade flyktingar som söker

Ett urval av de nominerade reportagen, de som skickats med vanlig post till oss. De flesta har kommit som pdf-filer i bilagor till e-post. Det underlättar för juryn, vilket vi är tacksamma för. Men därför är de inte med på bild.

Fotoutställning i huset om Right Livelihood Award

Den 11 april klockan 13 är det vernissage på en fotoutställning i Wendela Hebbehuset. Utställningen handlar om Right Livelihood-priset och 2014 års pristagare. En representant för stiftelsen och fotografen Göran Rooth (lilla bilden) presenterar utställningen.

Right Livelihood Award, också kallat det Alternativa Nobelpriset, grundades av **Jakob von Uexkull** 1980. Prisets målsättning är "att hedra och stödja de som erbjuder praktiska och exemplariska lösningar på de viktigaste utmaningarna världen står inför".

Begreppet Right Livelihood har en lång historia och står för principen om att leva på ett sätt som till fullo respekterar människor och miljö. Det innebär också att man tar ansvar för konsekvenserna av sitt handlande och enbart

nyttjar sin beskärda del av jordens resurser.

Right Livelihoods pris har delats ut i början av december varje år sedan 1980. Sedan 1985 äger prisutdelningen rum i gamla riksdagshuset. Vanligen är det fyra personer som får priset men 2014 var det fem pristagare. Den mest kända av dem var **Edward Snowden**, som avslöjade den amerikanska säkerhetstjänstens övervakning av enskilda människor överallt i världen. De andra pristagarna var **Alan Rusbridger**, Storbritannien, **Asma Jahangir**, Pakistan, **Basil Fernando**, Hong Kong och **Bill McKibben**, USA.

För ytterligare information www.rightlivelihood.org

Jury för Wendelapriset

Juryordförande
Ami Lönnroth

Övriga jurymedlemmar
Kerstin Vinterhed, Kristina Mattsson, Mattias Göransson och Åke Pettersson.

Forts från föreg sida

asyl, terrorgruppen IS härjningar, rasism och diskriminering – det saknas inte berättelser att engageras och uppröras av.

Men också ämnen för reportage som vi sett komma igen år efter år finns bland alla nomineringarna; sådant som unga människors situation på en osäker arbetsmarknad med allt mera ovissa anställningsvillkor, missbrukande människors levnadsöden, människor som lever med livshotande diagnoser, tillståndet i

äldrevården - det finns många berättelser som kräver att berättas på ett sådant sätt att vi inte stänger öronen för reporterns röst.

Jury får återigen ett antal starka och viktiga texter att bita i. Vi är själva spända på vem eller vilka som till slut tar hem priset. Den 6 september delas det ut. Glöm inte kolla under fliken Wendelapriset på hemsidan www.wendelasvanner.se

Av **Ami Lönnroth**
Journalist och författare
Styrelseledamot Wendelas Vänner
Ordförande Wendelajury

Ebba Witt-Brattström

Rasande, rolig, kunnig

Den blomstrande feminismen som kom av sig – så sammanfattades vårt litterära 70-tal i Svenska Dagbladet i en intervju med Ebba Witt-Brattström när hon i höstas kom ut med sin kritikerhyllade bok *"Stå i bredd – 70-talets kvinnor, män och litteratur"*. Egentligen var det kanske inte så att den kom av sig, kan jag tycka efter att ha läst Ebba Witt-Brattströms roliga, kunniga och delvis rasande bok. Men feminismen hamnade som det heter i medieskugga, i varje fall på de höglitterära kultursidorna som tycks ha gripits av motvilja mot det som fick den föraktfulla beteckningen *"självbekännelselitteratur"* med verk av författare som Maja Ekelöf, Ulla Isaksson, Marit Paulsen, Inger Alfvén, Kerstin Ekman, Enel Melberg, Gun-Britt Sundström, Kerstin Thorvall, Märta Tikkanen. Författare som inbördes var och är väldigt olika (de flesta av de ovan nämnda lever och är litterärt aktiva) men som tog kvinnorörelsens stora frågor på allvar och gestaltade dem så att de gick hem hos en stor läsekrets – inte minst hos oss fyrtialister, både kvinnor och män. De sålde i stora upplagor, diskuterades både i samhällsdebatten och på kultursidorna och gav bränsle i den stora förändringsprocess som många av oss deltog i med liv och lust.

"Så blev det 1979", skriver Ebba Witt-Brattström i slutet på boken där hon årtal för årtal går igenom den litterära utvecklingen av 70-talets feminism: "Kultursidornas spridda gnäll på den politiserade och feministiska sjuttitalslitteraturen övergick i regelrätta fördömanden. Likt polisen som mitt i gatan står gjorde några unga arga män stopptecknet för 'pratets litteratur' som med sina 'ideologiska modeller' invaderat bokmarknaden. I Lyrikvännen anklagade Tom Hedlund det litterära sjuttioalet för att domineras av "svart-vitt manshat, antikapitalism, gulligt systerskap och ett frenetiskt

forskande tempo." I Svenska Dagbladet äcklades Mats Gellerfelt av periodens alla *"köttiga kvinnokampsamazoner"*.

I stället för att tala i egen sak skulle författaren nu *"underordna sig Skriften, det nya ordet för Verkligt Fin Litteratur"* skriver Ebba Witt-Brattström och ger en känga till exmaken Horace Engdahl. Enligt honom skulle berättaren enbart vara *"en egenskap hos texten"*.

Hela debatten som enligt Ebba Witt-Brattström startades av *"en liten sekt teoristinna hanner i katakomberna"* fördes *"över huvudet på publiken som fortsatte sluka nyutkommen svensk litteratur, omedveten om att sjuttioalets människosyn nu stämplats som löjligt naiv."* Som hon konstaterar *"kunde inte ens kulturens nya herrskap helt ta kål på den kvinnliga erfarenheten. Som litterär strömning hade den växt sig alldeles för stark under sjuttioalet för att nonchaleras, därav allt förtal."* Det var faktiskt under åttiotalet som den feministiska litteraturen fick sin stora publik med verk av både kvinnliga och manliga författare, skriver Ebba Witt-Brattström och ger en rad exempel. Många av oss *"löjligt naiva"* fortsatte läsa feministisk litteratur och kanske möter den nu sin publik på nytt – eller så har den hela tiden

funnits där. När vi i Wendelas Vänner ihop med ABF bjöd in till en studie-cirkel kring *"Stå i bredd"* blev den snabbt övertecknad. De flesta som anmälde sig var 40-talister som jag själv men vi har också två skärpta unga deltagare födda på 80-talet som flitigt utfrågas av oss äldre. Vår tredje träff som samordnas med Ebba-Witt Brattströms öppna föreläsning i Wendela Hebbes Hus äger rum

söndag den 29 mars kl 15.00

Det lär bli mer än fullsatt.

Ami Lönnroth

The background of the entire page is an impressionistic painting. It depicts a bouquet of flowers, possibly roses, in shades of pink, red, and white, set against a dark, moody background. The brushstrokes are visible and textured, giving it a painterly feel. The text is overlaid on the upper left portion of this image.

Ellen Key **- begåvad för vänskap**

Om vänskapen mellan Ellen Key
och "Hebbarna" – Wendela och
hennes döttrar Fanny och Signe

TEXT Maj-Lis Helldin

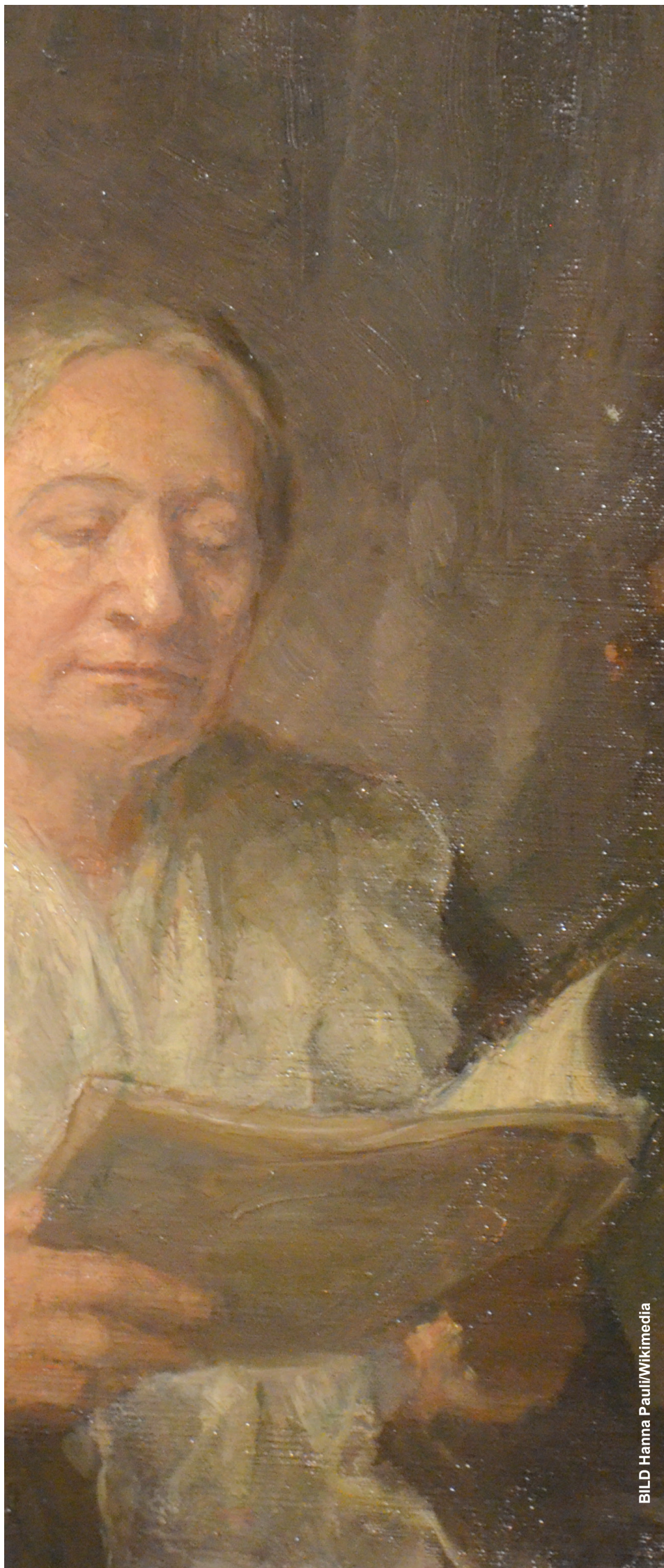

BILD Hanna Pauli/Wikimedia

„Hebbeiana“

Signe Hebbes *Minnen* berättade för **Hildur Dixelius Bettner**, med förord av **Ellen Key**, är en viktig källa till **Brita Hebbes** Wendelabiografi. I förordet berättar Ellen Key om sina minnen från 1890-talet då hon tillsammans med **Annette Vedel** besökte Signe och Wendela, som då bebodde ”tre vindskupor” på Sturegatan i Stockholm.

Men först till förhistorien: Ellen Key var ”begåvad för vänskap” har det sagts och att samtal i små och större sammanhang var ett stort nöje för henne. Hon var vänfast, många var livslånga vänskaper och nya tillkom, intellektuella ute i Europa, som till exempel **Stefan Zweig**. Hon vårdade sig om vännerna, besökte dem både inom landet, i Norden och ute i Europa. Att vänkretsen var mycket stor vittnar den rika brevskörd som finns bevarad. Ellen Key hade som rutin att vid sina resor söderut besöka familjen Vedel i Köpenhamn.

Från Wendelabiografin känner vi till att ”Fanny för stort hus” – Signe citerad i brev till kusinen – humoristiskt beskriver hon hur hon tänker sig prominenta gäster smaska i sig av Fannys stora syltförråd

Hur kontakten med familjen Vedel etablerades vet man inget om, men Ellens far, **Emil Key**, var aktiv Skandinavist liksom Fannys förste make **Hans Egede Schack**. Det är troligt att de kände varandra och att far och dotter Key på den första långa Europaresan 1873 gjorde ett uppehåll i Köpenhamn för att besöka Schacks änka, Fanny, nu sedan länge omgift Vedel.

Det finns en uppenbar intressegemenskap mellan Ellen Key och **Fanny Vedel**, som handlar om innehållet i Schacks oavslutade manuskript, ”Sandhed med modification” och ”Barnets århundrade” (1900) av Ellen Key. Det väsentligaste för båda dessa skrifter är att de är uttryckligen Rousseau-inspirerade. De handlar båda om barnets villkor och

fostran – en ny syn, som förkastar aga och bygger på tolerans och respekt för barnet som individ.

Vi vet, också genom Wendela-biografin, att Fanny troget var sin förste makes sekreterare under hans sista tid i livet då han skrev på nämnda manuskript. Det är rörande hur detta arbete fortgick in till det allra sista slutet och Fannys insats utan tvivel var en förutsättning.

Att det var en stor glädje för Fanny att Ellen Key kom att arbeta vidare med samma ämne, kan man lätt föreställa sig. Vidare att inspirerade samtal måste ha utspunnit sig – visade Fanny manuskriptet och vilken roll i så fall spelade detta i Ellen Keys val av ämne för sitt mest betydande verk?

När så familjen Vedels näst äldsta barn, dottern Annette skulle fördjupa sina studier i matematik, föll valet på studier för den berömde professorn, **Gösta Mittag-Leffler** vid Stockholms nyöppnade Högskola. Att syskonen Leffler, Gösta och författaren, **Anne Charlotte**, hörde till Ellen Keys närmaste vänkrets, var nog av betydelse i sammanhanget. Under tiden som Annette studerade i Stockholm bodde hon hos Ellen Key.

Så till besöken i de tre vindskuporna på Sturegatan.

Om vänskapen mellan Ellen Key och modern har Signe yttrat: *”Till stor glädje var henne Ellen Keys vänskap”* och *”Särskilt livlig var måhända kontakten mellan oss och Ellen Key under de år min systerdotter hade för månen att bo i hennes hem”*.

Om den minsta gemensamma nämnaman Fanny-Ellen var Rouseau, så var den mellan Wendela och Ellen Key Almqvist – där fanns sedan länge en förbindelselänk: Under några år på 1840-talet var Wendela, vännen Love (som han benämns i Wendelabiografin) och Ellens far, Emil Key, arbetskamrater på Aftonbladet. Emil Key var en stor beundrare av Almqvists författarskap, en beundran, som så småningom

skulle anammas av dottern. De hade samma inställning, oavsett den brottsmisstanke, som gjorde att man fortfarande efter flera decennier tog avstånd från Almqvists författarskap: Emil och Ellen Key kunde skilja på sak och person.

Möjligen handlade samtalen till en del om detta – Wendelas övertygelse i frågan var, som vi vet från biografin, att Almqvist var oskyldig. Intensiteten i samtalen höjdes nog betydligt när Ellen Key 1894 höll ett uppmärksammat föredrag om Almqvist i Vetenskapsakademiens stora sal, *“Sveriges modernaste diktare: Carl Jonas Ludvig Almqvist”*.

Detta föredrag publicerades i Ord och Bild och ett par år senare utgavs det i bokform med samma titel. Detta var inte något mindre än en äre-räddning av Almqvists författarskap och inledningen till en guldålder inom Almqvistforskningen.

Efter Wendelas bortgång 1899, fortsatte vänskapen med Signe genom åren. Till Signes åttioårsdag, mitt under första världskriget 1917, skrev Ellen Key ett vackert brev:

”Kära Signe!

Rikt var alltid ditt liv, och nu är det även långt. Så har du hunnit verka i vida kretsar för vad du satte högst av alla värden: konsten i anda och sanning och fostra lärjungar, som fortsätta ditt verk. Men så har du även nödgats uppleva, att alla dina närmaste lämnat dig ensam och att du nu står som släktens äldsta. Må du i dag känna huru kär du är för alla dina andliga barn och må du för dina senaste levnadsår äga den stora fröjden tillsammans med dina likasinnade att se freden återvända med rättens seger i alla land. För dig som mig, som hela det äldre släktet, blir livet aldrig sig likt som före kriget. Men må vi åtminstone se detta sluta så, att vi ej behöva blygas mer än vi gjort dessa 3 år – över att vara européer.

Må allt gott, som ditt goda, rika hjärta för dig själv behöver och för andra önskar bli dina återstående år till del!

*Alltid!
Din tillgivna Ellen Key”*

1919, då Signe Hebbe berättade sina minnen och de publicerades med Ellen Keys förord, var Signe alltså 82 år gammal och Ellen Key 70. Ellen Key bodde sedan åtta år på sitt **Strand** (där jag själv haft för månen att få vara stipendiat). Hon hade slutat resa – sista resan gick till Tyskland, Italien och Frankrike 1909 – vännerna fick nu i stället komma på besök till henne på Strand. Hade hon besök av någon av de här nämnda vännerna? Kanske gästboken på Strand vet besked – ...

Nedan följer Ellen Keys förord till Signe Hebbes Minnen 1919 i oavkortat skick:

Det var under 1890-talet jag genom Signe Hebbes systerdotter – min vän Annette Vedel – infördes i Wendelas och Signe Hebbes hem. De tre vindskuporna vid Sturegatan liknade icke något annat av de hem man vid den tiden besökte. När man trädde in i de ganska stora rummen med de djupa fönsternischerna, de gamla björkmöblerna, de många bilderna från Signe Hebbes kamrat- och lärjungekrets och i det mellersta fann Wendela Hebbe i sin stora länstol, fick man intrycket att för dottern hela hemmet endast var infattning till en sällsynt ädelsten: Modern. Sällan har en dotter så helt samlat sina känslor på sin mor som Signe Hebbe sina omkring den då redan bräckliga gamla, som Signe omgav med sin ömhet, sina omsorger, ja, man kan säga sin behagsjuka. Ty det var Signes glädje att de silvervita lockarna skulle glänsa välordnade under den fina tyllmössan, att en ljusblå – just ljusblå – schal skulle omgiva de fina skuldrorna, att de åldriga händerna skulle få det arbete, de bäst kunde syssla med, att de vackraste blommorna skulle ställas på bordet framför de milda, bruna ögonen, som nu endast skumt kunde skönja deras skönhet. Tiden hade även dämpat hörseln, men icke mer än att Wendela Hebbe med ett milt leende lyssnade till stormarna i rummet utanför, där dottern gav sina lektioner. Och vilka lektioner! Att eleverna dyrkade Signe lika mycket som de darrade inför henne, att hon själv med den mest lidelsefulla gripenhet lät bannor eller beröm flöda, att hon härmade och gjorde narr av de

misslyckade försöken – allt detta bidrog att göra hennes undervisning i sång och plastik till den mest levande, i dubbel mening lärorika man kunde bevittna.

Wendela Hebbe kunde icke följa alla enskildheterna, märkte nog ej heller huru bedrövade eleverna stundom blevo. Men hon yttrade då och då en undran, om flickorna riktigt förstodo sig på vad Signe menade eller rättare huru väl hon menade dem? Nu, när de äro spridda för alla världens vindar, har det gång efter annan visat sig, att de åtminstone senare uppskattat det varma nit och den geniala makt, som på så enastående originellt sätt förenas i Signe Hebbes undervisning, att det ännu anses som ett privilegium att få åtnjuta densamma. Såväl lärjungarna som umgängesvännerna fingo allt emellanåt glimtar av den skatt, som i de följande "Minnena" meddelas. Då och då blevo t.ex. lektionerna illustrerade genom anekdoter från Signes studieår och teaterliv. Eller hennes barndom om vilken hon berättade att Thomander kallade henne "den grimme Elling" och "skrapkakan". Det var således ej på grund av yttre förmåner hon nått fram. Och detta blev en uppmuntran till samma mödor, som givit Signe själv en slutlig framgång. De stora personligheter, hon lyssnat till, framställdes som föredömen och de metoder hon fördömde blevo illustrerade med såväl mimiska som plastiska och vokala härmningar, oförgätliga även för den, vilken likt mig endast lyssnade som en utanförstående.

Då lektionerna voro slut och Signe vid sitt middagsbord samlat några vänner och elever, fick man det rikligaste tillfälle att undra över och beundra den utomordentliga livskraft, hon fått i arv från de småländska förfäderna och den outsläckliga glöd hon ärvt från södern: hennes farmor var nämligen italienska. Själv hade Signe lärt sin förträffliga trotjänarinna Thilda de utsökta italienska rätter, som ofta framdukades. De fina viner som bjödos voro vanligen vängåvor. Men den festivitas dessa sena middagar i en liten krets alltid ägde kom från värdinnan själv. Allt emel-

lanåt sprang denna från bordet, för att inne hos "Wenselan" se efter om rätterna smakade, för att ge en smekning eller ett ömt ord. Återkommen till gästerna fann Signe – ifall dessa hämtat sig från de skrattsalvor hon kort förut framkallat – tid att på äkta gammaldags husmoderssätt truga dem att äta mer medan hon med samma oförbränneliga lynne fortsatte underhållningen.

Av det goda vinet liksom av den goda rätten kom sedan ofta en sändning till någon sjuk vän. De gävor Signe Hebbe mottog gladda henne städse mest då hon – gav bort dem till en annan! När hon häromåret fått Idunpriset, hörde jag henne disponera användningen av de tusen kronorna. Det, som stannade på hennes egen del, var mycket omärkligt.

Ingen skulle fullt kunna återge det sprudlande liv, de kraftord, de infall, den mimik, som bilda en hel föreställning då Signe Hebbe själv berättar. De minnen, som här äro meddelade, bevara något av denna. Då Signe själv icke ägde krafter eller lust, att nedskriva sina memoires, är det ovärderligt, att hon funnit en så själiskt inträngande förståelse, som den med vilken hennes minnen här blivit uppfattade och återgivna. Ledtråden för Signe Hebbes del i dem har varit sanningen men icke hela sanningen. Överallt där denna

kunnat sära ännu levande eller efterlevande har den blivit förtigen. De bittra erfarenheter, dem teaterlivet liksom det enskilda livet beredde Signe Hebbe, har hon förbigått, och ofta är hon mera försynt än vi, som lyssnat till henne, äro fullt nöjda med. Ty många vackra drag ur hennes eget liv ha icke blivit berättade och många obetalbara roligheter försjunka i glömskan. Ej få av de drag, som kommo de lyssnandes ögon att tåras, sakna vi här nedan och de högtider av löje, som man hos den berättande Signe Hebbe ännu får uppleva, kunna de henne endast läsande således ej deltaga i. Det torde vara möjligt, att ett och annat minnesfel insmugit sig, som hennes unga tolkarinna givetvis icke varit i stånd att rätta, men dessa

böra dock vara mycket få. Ty just genom Signes ovanliga koncentration omkring de två stora föremålen för hennes kärlek – hennes mor och syskonbarn, hennes konst och hennes lärjungar – har hennes minne bevarat en för hennes 82 år sällsynt klarhet liksom även hennes berättarkonst sitt sprudlande liv. De möjliga små minnesfelen torde vara rätt oväsentliga och minnen kunna kanske framdeles bli fullständiga av hennes lärjungar eller anhöriga eller den tecknarinna, vi ha att tacka för de nu framlagda.

Tyvärr äro åtskilliga av de mest intressanta breven och Wendela Hebbes egenhändiga anteckningar om Signe förlorade. De voro lämnade åt norskan fru Gulowswn – vilken lånat dem för att skriva om Signe – men försvunno spårlöst vid fru Gulowswns plötsliga död. Där funnos brev från Gade, Ristori, Jenny Lind, Ambroise Thomas, som lovade att göra allt för Signe Hebbe, om hon kom till Paris, o.s.v.

Den grannlaghet gentemot andras känslor, som kommit Signe att förtiga mycket av det förflutna, har även orsakat att dessa minnen framför allt blivit fyllda av andras brev och bilder. Främst då moderns och de stora personligheter, som var dennas vänner och beundrare, ett i detta fall liktydigt ord. Ovärderliga äro i detta hänseende breven från Almqvist, i vilka denne givit några inblickar i sitt eget väsen, som äro av ovärderlig betydelse. Genom Wendela Hebbes brev till Tegnér erhåller man medelbara intryck av denne andre storman i vår vitterhet. I vilken grad Tegnér visade icke sitt biskopliga men sitt verkliga väsen för den dåvarande unga "frun i Småland", anar man i tonen av Wendela Hebbes brev.

Om de två mest ingripande sorgerna i Signe Hebbes liv – den avbrutna teaterbanan och senare moderns död – har Signe varit förbehållsam som den stora sorgen är det.

Den således, som av Signe Hebbes minnen torde vänta sig en krönika över operastrider och andra dagshändelser, blir djupt bedragen. Den åter som vill få en bild av den lidelsefullt hängivna dottern och konstnärinnan Signe Hebbe skall i denna bok – såväl på som mellan raderna – kunna läsa sig varm inför den sålunda vunna bilden av en bland de mycket få geniala kvinnor som den svenska konsten kan förete.

Ellen Key.

2014 kom femte upplagan av
"Wendela - en modern 1800-talskvinna" av Brita Hebbe

Förordet till femte utgåvan

Förstaupplagan av **Brita Hebbes** bok *Wendela – En modern 1800-talskvinna* kom ut 1974 på förlaget Natur och Kultur. Brita Hebbe var liksom Wendela ingift i Hebbesläkten. I Wendelas Vänners medlemstidning *WendelAvisan*, nummer 13/1999, berättar Brita Hebbes dotter **Agneta** några minnen om bokens tillkomst. Hon börjar så här:

” Min mor Brita Hebbe pensionerades från sitt arbete som chefredaktör på tidskriften *Det Bästa* när hon var 67 år gammal, det var år 1967. Men boken om *Wendela* kom först 1974, frukten av många långa år av källforskning och författande, även om mor naturligtvis också njöt av sin fria pensionärstillvaro och levde ett trevligt liv med vänner, barn och barnbarn.

Wendela Hebbe var på den tiden praktiskt taget helt bortglömd. Boken fick ett gott mottagande och lästes inte minst av många litteraturintresserade kvinnor. En av dessa var **Inger Mattsson**, bibliotekschef i Södertälje. Mitt i läsningen upptäckte hon en söndagsmorgon att Wendela Hebbe hade ett Södertäljeförflutet. 1862 hade Wendela nämligen av **Lars Johan Hierta**, Aftonbladets ägare, fått en...

” ...stor gåva som kom att betyda oändligt mycket

för henne. Hon fick ett eget boställe på landet. Då i yttersta utkanten av Södertälje, nu som en enklav i Vin- och spritcentralens enorma fabrikskomplex ligger 'ägenheten Snäckvik', då en liten gård med åkrar och djur, nu ett enstaka gult trähus, två våningar högt och och sex fönster brett, vackert i sin enkelhet.”

Inger Mattsson blev omgående mycket intresserad av detta gamla hus som fortfarande ägde sin charm, trots att det var obebott sedan flera år, mycket nerslitet och inklämt i ett gammalt industriområde. Den 7 september 1975, efter mycket fejande, var det så dags för ett

kulturprogram i huset med Brita Hebbe och hennes dotter Agneta som hedersgäster.

Alla stans kvinnoför-
eningar var inviterade och
det lär ha varit en festlig
syn att se alla dessa kvinnor
i olika åldrar, schatteringar
och klädsel (inte minst hattar)
glida fram i det nerslitna
industriområdet och ta
plats på framsatta träbänkar.
Förutom Brita Hebbes föredrag
var det musikinslag med
Almqvists *Songes*. Wendela
Hebbe och Almqvist var ju nära
vänner, grannar och kolleger på
Aftonbladet.

Därmed inleddes den långa kamp
som 1998 slutade med invigningen
av Wendela Hebbes Hus på ny
centralt belägen plats vid kanalen i
Södertälje.

En av de första eldsjälarna i
projektet var **Erik Silas Lindkvist**,
byrådirektör i statsförvaltningen,
lokal kultur- och skolpolitiker
med bibliofila intressen. Han
lät binda in några av Wendela
Hebbes främsta romaner (*Arabella*
och *Brudarne*). I samband med
invigningen av huset skänkte han
sin omfattande Almqvistsamling
till föreningen. Flera av böckerna är
bundna av den kände bokbindare
Isberg från Norrköping (hans
svärfar).

Boken kom ut i en ny utgåva
1990 på initiativ av Brita Hebbes
döttrar **Caroline Palmstierna** och
Agneta Hebbe, samt Wendelas
Vänner. **Ebba Witt-Brattskrämm**
skrev ett förord. En nytryckning
gjordes 1997 enkom för Wendelas

Vänners räkning. Denna utgåva är nu praktiskt taget slutsåld. Wendelas Vänner har övertagit utgivningsrätten av boken och trycker den nu i ytterligare 500 exemplar.

Mycket forskning har bedrivits under den tid som gått sedan Brita Hebbes bok kom ut 1974, men den bild som författaren målar upp av Wendela Hebbe som en "modern 1800-talskvinna" står fast och kompletteras i bland annat **Inga Lewenhaupts** avhandling om Wendelas dotter Signe Hebbe. (*Signe Hebbe 1837-1925 skådespelerska, operasångerska, pedagog*) 1988 och **Ami Lönnroths** och **Per Eric Mattssons** biografi om Lars Johan Hierta (*Lars Johan Hierta – den förste moderne svensken*) 1996.

Södertälje i mars 2014

Per Eric Mattsson

Ordförande i Wendelas Vänner

Boken kan köpas för
150 kronor

Vill du ha den skickad till dig?
Sätt in 200 kronor (bok och porto) på Wendelas Vänner
plusgirokonto 985920-8. Glöm
inte ange namn och adress!

1800-talsveckan på Torekällberget! Klart för tidsresa till 1864 även i sommar!

Förra året ordnade Torekällberget - Södertälje kommuns eget "Skansen" - en välbesökt och uppskattad 1800-talsvecka, där besökarna förflyttades till 1864, ett år då Wendela Hebbe bodde i staden.

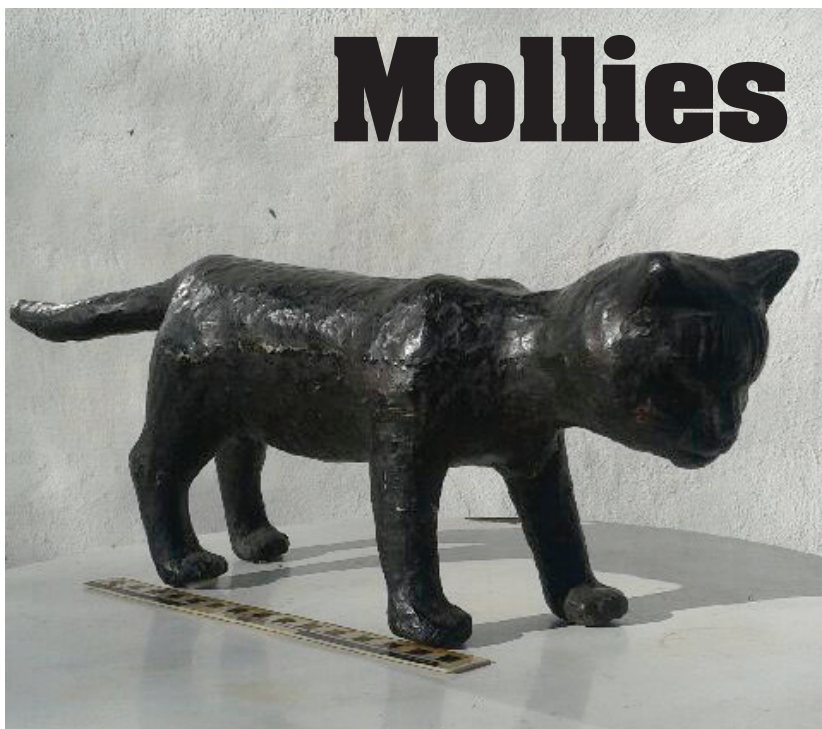
I år ordnas 1800-talsveckan för andra gången. Veckan efter midsommar är du varmt välkommen på en spännande tidsresa till år 1864 för hela familjen, skriver arrangörerna på sin hemsida.

Under veckan kan man på Torekällberget möta och prata med kringelgumman, luffaren, badgästerna, torparen och bonden – alla anno 1864. Titta in i torp och gårdar där historiska scener spelas upp som gör tidsresan livs levande. Det lagas mat över öppen eld, smeden smider med öppen ässja och alla som vill får prova på. Timmermännen arbetar med gamla redskap och repslagarna lär alla att själva slå rep. En skicklig silhuettklipperska visar och klipper siluetter.

FOTO Torekällberget

Mollies kisse?

Det ringde en dam från Skåne till Wendelas Vänner, och frågade om denna ärvda skulptur kan vara gjord av Mollie Faustman, som hennes föräldrar påstått.

Vad säger Molliekännarna i medlems- och läsekretsen?

Den fina lilla katten är 50 cm lång, 18 cm hög och väger ca 10 kg.

Vet du om Mollie kan ha gjort den svarta katten? Eller ska det visa sig att en främmande katt smugit sig in bland "Hebbe-hermelinerna"...

Nån som vet?

MARS

Söndag 29 mars 15.00-16.30
Stå i bredd. Ebba Witt-Brattström
om sin senaste bok

Litteraturprofessorn **Ebba Witt-Brattström** blev aktiv i kvinnorörelsen som ung Grupp 8. Nu har hon många år senare och efter en lång karriär som forskare och feminist givit ut boken **"Stå i bredd"** där hon gör just detta – återupprättat 70-talet och dess förkättrade författare av s k bekännelseföreläsning.
I samarbete med ABF Södertälje. Se även sidan 5.

APRIL

Lördag 11 april kl 13.00
VERNISSAGE Fotoutställning om
Right Livelihood Award

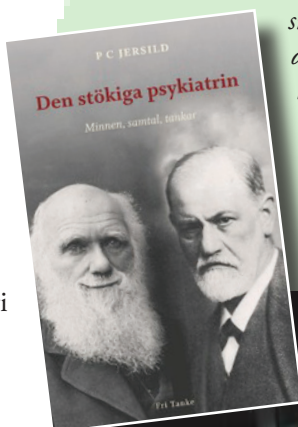
Right Livelihood Award kallas ofta "det alternativa Nobelpriset" och delas sedan 1980 ut för "att hedra och stödja de som erbjuder praktiska och exemplariska lösningar på de viktigaste utmaningarna världen står inför". Fotografen **Göran Rooth** presenterar tillsammans med en representant för stiftelsen en fotoutställning om priset. Se även sidan 4.

APRIL

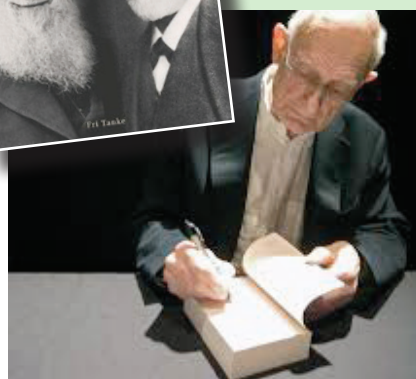
Söndag 12 april kl 15.00
PC Jersild om "den svenska sjukvårdens särskilda sorgebarn"

PC Jersild, författare och läkare, har varit uppskattad gäst flera gånger i Wendelas Hus. Nu återkommer han och berättar om "den svenska sjukvårdens särskilda sorgebarn". Det blir garanterat en spännande och säkert också rolig och kanske ömsint resa. Här är ett utdrag ur förlagstexten från Fri Tankes förlag (Humanisterna):

"I Den stökiga psykiatrin får vi följa PC Jersild på en resa genom den svenska psykiatrin, på en krokig väg som formas efter trender, politik och ideologier. Psykiatrin har länge varit den svenska sjukvårdens särskilda sorgebarn, drabbat av konflikter och dåliga resurser. Hur kan det komma

sig att en så viktig del av sjukvården tillåts fortsätta vara så dysfunktionell och aldrig verkar komma på fötter?

Mycket tyder på att svensk psykiatrisk forskning hamnat på efterkälken. Vetenskapen är varje ämnes hårda kärna och ingen medicinsk verksamhet är i längden bättre än sin forskning. Sjunker forskningens kvalitet förlorar disciplinen i legitimitet, dess status sjunker, forskningsanslagen sinar, rekryteringen minskar och vården blir sämre.

Leder mer forskning till en bättre psykiatri?"

Inträde 100 kronor

Kaffe och hembakat. ingår
Medlemmar i Wendelas Vänner betalar 70 kronor
Kom i god tid!

APRIL

Torsdag 23 april kl 18.00
ÅRSMÖTE i Wendelas Vänner

Årsmötesförhandlingar. **Birger Svanteson** berättar till bilder från Gotska Sandön. Avslutas med förfriskningar.

MAJ

Torsdag 21 maj kl 19.00
Ingmar Karlsson om sin nya bok
Turkiets historia

Diplomaten och prisbelönta författaren **Ingmar Karlsson** skildrar Turkiets spännande förflutna, från det mångkulturella Osmanska riket till dagens moderna Turkiet. 2014 var Ingmar Karlsson aktuell med den kritikerrosade boken *Arvet från Bagdad*, om Europas arabiska arv. Turkiets historia tar sin början i det Osmanska riket. Under sin storhetstid 1500-talet omfattade det enorma landområden, men från 1600-talets slut drabbades det av krig för att slutligen falla samman under första världskriget. Högaktuell och modern skildring av Turkiets mångskiftande förflutna!

